

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 1

TOSHKENT-2022

Мундарижа

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ.
ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

- 1. ОЧИЛОВ Ўткир Сайфуллоевич**
ҲУҚУҚ РАМЗЛАРИНИ ЎРГАНИШ ВА ЗАМОНАВИЙ ҲУҚУҚИЙ НАТУРАЛИЗМ:
ҲУҚУҚНИНГ АХЛОҚИЙЛИГИ ДАРАЖАСИ МАСАЛАСИ 8

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

- 2. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич**
МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТИДА УЛУШ, УЛУШНИ (УЛУШИНИНГ БИР
ҚИСМИНИ) БЕГОНАЛАШТИРИЛИШИ БИЛАН БОҒЛИҚ ИШТИРОКЧИЛАР ЎРТАСИДА
ЮЗАГА КЕЛАДИГАН НИЗОЛАР 14
- 3. ШАМСИДДИНОВА Озода Буриевна, КАРИМОВА Зулфизар Лочиновна**
ЖИЛЫЕ ПОМЕЩЕНИЯ КАК ОБЪЕКТ ИМУЩЕСТВЕННЫХ
ПРАВООТНОШЕНИЙ МЕЖДУ СУПРУГАМИ 26
- 4. ЯКУБОВА Ирода**
МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ БЎЙИЧА МУЛКИЙ ҲУҚУҚЛАРНИ ЖАМОАВИЙ БОШҚАРУВ
ТАШКИЛОТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ БИЛАН БОҒЛИҚ АЙРИМ МАСАЛАЛАР 32

ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ИҚТИСОДИЙ ПРОЦЕССУАЛ
ҲУҚУҚИ. ҲАКАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ

- 5. МАРИПОВА Севархон Арибжановна**
ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССИДА МЕДИАТИВ КЕЛИШУВ ВА КЕЛИШУВ БИТИМИНИНГ
ЎХШАШ ВА ФАРҚЛИ ЖИҲАТЛАРИ 40

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

- 6. ҚУЧҚАРОВ Хамидулло Абдурасулович**
ПЕДАГОГ ХОДИМЛАРНИ МЕҲНАТ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА
МОДДИЙ ҲУҚУҚ НОРМАЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 46

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

- 7. ШАЙЗАКОВ Шодияр Ибрагимович**
ЎЗБЕКИСТОНДА МАЪМУРИЙ СУД ҲУЖЖАТЛАРИНИ ЮҚОРИ СУД ИНСТАНЦИЯСИДА
ҚАЙТА КЎРИШДА ПРОКУРОР ИШТИРОКИНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 53

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

- 8. ОЧИЛОВ Хасан Рашидович**
ЖИНОЯТ ТАРКИБИ ТУЗИЛИШИ ГЕНЕЗИСИ 62
- 9. МАВЛОНОВ Темур Анвар ўғли**
ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН МУЛКИЙ ЗИЁННИ ҚОПЛАШ
ТУШУНЧАСИ ВА ТАРИХИ 70

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

10. РОЗИҚОВ Илҳом Истамович ЖИНОЙИ ЖАЗОЛАРНИ ҚЎЛЛАШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	78
11. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна ИШТИРОКЧИЛИҚДА СОДИР ЭТИЛГАН ЖИНОЯТЛАРНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ.....	84
12. НАЖИМОВ Миратдийин Шамшетдинович ЎН ОЛТИ ЁШГА ТЎЛМАГАН ШАХСГА НИСБАТАН УЯТСИЗ-БУЗУҚ ҲАРАКАТЛАР ҚИЛИШ ЖИНОЯТИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАСИ	90
13. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли ЖАВОБГАРЛИККА ТОРТИШ МУДДАТИ ЎТИБ КЕТГАНЛИГИ МУНОСАБАТИ БИЛАН ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	96
14. ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШ ИНСТИТУТИ: ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ, ТУРЛАРИ.....	103

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

15. YUNUSOV Khaydarali CONTRIBUTIONS OF CENTRAL ASIAN SCHOLARS TO THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC SCIENCES: SARAKHSI – FOUNDER-FATHER OF INTERNATIONAL LAW.....	108
---	-----

МИГРАЦИЯ ҲУҚУҚИ

16. ОТАЖОНОВ Абдоржон Анварович ЎЗБЕКИСТОНДА МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИ СОҲАСИДА КАДРЛАРНИ ТАЙЁРЛАШ ВА УЛАРНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШГА ДОИР АЙРИМ МАСАЛАЛАР	116
17. БАРАТОВА Дилноза Одилжон қизи МИГРАЦИЯ ЖАРАЁНЛАРИНИ ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАСИ	122
18. КАРИМОВА Мадина Мирзаджановна РАҚАМЛИ НОТАРИАТ: ЖОРИЙ ҲОЛАТ ВА ИСТИҚБОЛ.....	133

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

19. ДЖУМАНОВ Аскар Хасанович, ЯРАШЕВ Нодирбек ГЕРМАНИЯ ВА БУЮК БРИТАНИЯДАГИ ҚОРПОРАЦИЯЛАРНИНГ АЙРИМ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛИ	140
20. БАЗОРОВ Миркомил Махмудович, ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА СУД-ЭКСПЕРТЛИК ТИЗИМИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИЛМОҚДА	148

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович
юридик фанлар номзоди

ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИГИДА ЖАЗОДАН ОЗОД ҚИЛИШ ИНСТИТУТИ: ТУШУНЧАСИ, БЕЛГИЛАРИ, ТУРЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ТУРГУНБОЕВ Э.О. Ўзбекистон жиноят қонунчилигида жазодан озод қилиш институти: тушунчаси, белгилари, турлари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2022) Б. 103-107.

 1 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2022-1-14>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада муаллиф Ўзбекистон Республикаси жиноят қонунчилигига мувофиқ жазодан озод қилиш институтининг тушунчаси, белгилари, ҳуқуқий асослари ва турларига оид айрим мулоҳазаларни билдирган. Шунингдек, айрим мутахассислар жазодан озод қилишнинг қилмишга боғлиқ ҳамда шахсга боғлиқ бўлган ҳолатларга кўра фарқлашини билдириб, уларга мисоллар келтирган. Жумладан, қилмишга боғлиқ бўлган ҳолатларга кўра жазодан озод қилиш жазони ижро этиш муддати ўтиб кетганлиги муносабати билан, амнистия акти ёки афв этиш асосида жазодан озод қилиш турларини келтирган.

Калит сўзлар: жазодан озод қилиш асослари, синонв муддати, жазодан озод қилишнинг формал ва моддий асослари, намунали хулқ-атвор, меҳнатга ҳалол муносабатда бўлиш, қўшимча жазодан озод қилиш турлари.

ТУРГУНБОЕВ Элбекжон Одилжонович
кандидат юридическнх наук

ИНСТИТУТ ОСВОБОЖДЕНИЯ ОТ НАКАЗАНИЯ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УЗБЕКИСТАНА: ПОНЯТИЕ, ПРИЗНАКИ, ВИДЫ

АННОТАЦИЯ

В данной статье автор рассуждает касательно понятия, признаков, правовых оснований и видов института освобождения от наказания в соответствии с уголовным законодательством Республики Узбекистан.

Ключевые слова: основание освобождения от наказания, испытательный срок, формальные и материальные основания для освобождения от наказания, примерное поведение, добросовестное отношение к труду, виды освобождения от дополнительных наказаний.

INSTITUTE OF EXEMPTION FROM PUNISHMENT IN THE CRIMINAL LAW OF UZBEKISTAN:
CONCEPT, SIGNS, TYPES

ANNOTATION

In this article, the author expressed some comments on the concept, symptoms, legal basis and types of the Institute for the release from punishment in accordance with the criminal legislation of the Republic of Uzbekistan.

The author also stated that some experts believe that exemption from punishment depends on the act and differs depending on the circumstances that depend on the person, gave them examples. In particular, exemption from punishment due to circumstances related to the act resulted in types of exemption from punishment on the basis of an act of amnesty or pardon, as well as exemption from punishment due to the fact that the term of execution has expired.

Keywords: the basis of exemption from punishment, probationary period, the formal and material basis for exemption from punishment, exemplary conduct, honest attitude to labor, types of exemption from additional punishment.

Жиноят ҳуқуқи назариясида жазодан озод қилиш институти тушунчаси юзасидан яқдил фикр йўқ. Назарияда жазодан озод қилиш деганда шахсга нисбатан тўлиқ ёки қисман жазо тайинлашни, шунингдек жазонинг хусусиятидан келиб чиқиб муайян чеклов ва таъқиқлар қўллашни рад этиш тушунилади.

Жазодан озод қилиш институти концепциясини янада тўлиқ ва тўғри шакллантириш учун унинг ўзига хос белгиларини аниқлаштириш зарур. Шунга кўра, айтиш керакки, жазодан озод қилиш жиноят-ҳуқуқий ва жиноят-ижроия ҳуқуқий нормалар йиғиндисидан иборат. Шу маънода жазодан озод қилиш-шахсга тўлиқ ёки қисман жазоланмаслик имкониятини бериш бўлиб, у давлатнинг жазони қўллашдан ёки унинг ижросини давом эттиришдан бош тортишида ифодаланади. Жиноий қилмишнинг ижтимоий хавфлилик даражаси ва хусусиятига, шунингдек жиноят содир этган шахснинг ижтимоий хавфлилик даражасига пухта баҳо берилган тақдирдагина қўлланилиши мумкин [1].

Жазодан озод қилиш уни ижро этишнинг мумкин бўлмаслиги (маҳкумнинг касаллиги, меҳнатга лаёқатсизлиги, жазони ижро этиш муддатининг ўтиб кетиши) ёки мақсадга мувофиқ эмаслиги (маҳкумнинг чин кўнгилдан пушаймон бўлиши) билан белгиланади [2].

Жиноят содир этишда айбдор деб топиш ва унга жазо тайинлаш суднинг мутлақ ваколати бўлганлиги сабабли жазодан озод қилиш фақат суд томонидан амалга оширилади.

Айрим олимлар жазодан озод қилишнинг қуйидаги икки асосини ажратиш кўрсатишади:

– маҳкумни тайинланган жазони реал ва тўлиқ ўтамай туриб ҳам уни ахлоқан тузатиш мумкин бўлган ҳолатлар (жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилиш, жазони ижро этиш муддати ўтиб кетганлиги туфайли жазодан озод қилиш, енгилроқ жазо билан алмаштириш ва бошқ.);

– баъзи объектив сабабларга кўра маҳкумни ахлоқан тузатиш мумкин бўлмаган ҳолатлар (касаллик туфайли жазодан озод қилиш) [3].

Булар, назаримизда, жазодан озод қилиш асосларининг маҳкумни жазодан озод қилиш суднинг ҳуқуқи ёки мажбуриятининг мавжудлиги билан фарқланади. Шунга кўра, жазодан озод қилиш асослари икки: 1) мажбурий – жазодан озод қилиш суднинг мажбурияти ҳамда 2) факультатив – жазодан озод қилиш суднинг ҳуқуқи ҳисобланадиган турларга ҳам бўлинади. “Мажбурий жазодан озод қилиш”да, асосан жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилиш; касаллик туфайли жазодан озод қилиш; жазони ижро этиш муддати ўтиб кетганлиги сабабли жазодан озод қилиш тушунилади. Санаб ўтилган асосларга кўра жазодан озод қилиш судьянинг мажбуриятига киради. Чунки, ушбу асосларга кўра маҳкумни жазодан озод қилишда турли объектив сабаблар – жазонинг муайян қисмини ўтаганлик,

касаллик натижасида, жазони ижро этиш муддати ўтиб кетганлиги инobatга олинади.

Факультатив асосларга кўра жазодан озод қилиш эса судьянинг ҳуқуқи ҳисобланиб, у маҳкумнинг ҳолатини инobatга олган ҳолда амалга оширилади.

Худди шунингдек, жазодан озод қилиш асослари шартли ва шартсиз турларга ҳам бўлинади. Унинг шартли турига судланувчининг кейинги хулқ-атвориغا боғлиқ равишда тайинланган жазони бекор қилиш мумкинлиги ёки мумкин эмаслигига кўра фарқланади.

Жазодан озод қилишни турларга ажратиш унинг ҳуқуқи табиатини, мавжуд жиноий-ҳуқуқий белгиларини, ижтимоий жиҳатдан тайинланиш хусусиятларини комплекс қайта кўриб чиқиш учун зарур. Бундан ташқари, жазодан озод қилиш институтининг қўлланилиши жиноий репрессияни минималлаштириш, инсонпарварлик ва адолат принципларини қўллаш, ҳар бир жиноят учун жазонинг муқаррарлиги принципи бўлишига қарамай жазо қўллаш мақсадга мувофиқ эмаслигидан келиб чиқишида изоҳланади [3].

Миллий жиноят қонунчилигига кўра жазодан озод қилишнинг асосий турига маҳкум жазонинг муайян қисмини ўтамасдан жазодан озод қилиш асослари киради. Уларга жазони ижро этиш муддати ўтиб кетганлиги муносабати билан жазодан озод қилиш; шахснинг ижтимоий хавфлилик хусусиятини йўқотиши муносабати билан жазодан озод қилиш; айбдорнинг чин кўнгилдан пушаймон бўлганлиги муносабати билан жазодан озод қилиш; шартли ҳукм қилиш; касаллик ёки меҳнат қобилиятини йўқотиши оқибатида жазодан озод қилиш хос.

Қўшимча жазодан озод қилиш турлари сифатида эса маҳкум жазони ўташни бошлаб, тайинланган жазонинг муайян қисмини ўтагандан сўнг муайян шартлар асосида жазодан озод қилиниши тушунилади. Уларга, жазони ўташдан муддатидан олдин шартли озод қилиш; жазони енгилроғи билан алмаштириш; амнистия акти ёки афв этиш асосида жазодан озод қилиш хос.

М.Ҳ.Рустамбоев жазодан озод қилишни тўлиқ, қисман ва аралаш деб аталмиш жазодан озод қилиш турларига бўлиб тушунтиради [2].

Жазодан тўлиқ озод қилишда суд ҳукмида белгиланган жазони ўташга маҳкум киришмайди. Ҳукмда тайинланган жазонинг у ёки бу қисмини ўташдан озод қилинишини эмас, балки маҳкумнинг бу жазонинг бирор бир қисмини ҳам ўташ назарда тутилмаслиги кўзда тутилади.

Жазодан қисман озод қилиш уни ўташ даврида жазодан озод қилиш ёки жазонинг ўталмаган қисмини енгилроғи билан алмаштиришда ифодаланади. Жазодан озод қилишнинг ушбу турлари тоифасига жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилиш; жазони енгилроғи билан алмаштириш хос.

Қисман жазодан озод қилишда маҳкум ҳукмда белгиланган жазони ўташга киришади, унинг маълум қисмини ўтайди. Жазонинг муайян қисмини ўтаганидан сўнг, бу муддат давомида хулқининг ижобий томонга ўзгарганлиги, жамоат ишларида фаол иштироки ва бошқа хусусиятларини инobatга олган ҳолда суд унга тайинланган жазонинг ўталмаган қисмини ўташдан озод қилади, шунингдек, бир турдаги жазони Жиноят кодексига белгиланган жазо тизимида юқорироқда турган енгилроқ жазо билан алмаштиради.

Шунингдек, жазодан озод қилишнинг аралаш тури тўлиқ ва қисман жазодан озод қилишни ўзида мужассамлаштирган бўлиб, уларга касаллик ёки меҳнат қобилиятини йўқотиш оқибатида жазодан озод қилиш; амнистия акти ёки афв этиш асосида жазодан озод қилиш киради.

Бундан ташқари жазодан озод қилишнинг умумий асослари субъектив, объектив, аралаш турларга ҳам бўлинади.

Жазодан озод қилишнинг субъектив турларига шахснинг жиноят содир этагандан кейинги ижобий хатти-ҳаракати, намунали хулқи, меҳнатга ва ўқишга ҳалол муносабати, жазо турлари учун ўрнатилган тартиб-қоида талабларини бажарганлиги, айбини бўйнига олиш тўғрисида арз қилган, жиноятнинг очилишига фаол ёрдам берадиган ва келтирилган зарарни қоплаганлиги каби ҳолатларни, яъни шахсга боғлиқ бўлган ҳолатларга кўра жазодан озод қилишни назарда тутаяди. Уларга жиноят қонунига белгиланган шахснинг ижтимоий хавфлилик хусусиятини йўқотиши муносабати билан уни жазодан озод қилиш, айбдор ўз

қилмишига амалда пушаймон бўлганлиги муносабати билан жазодан озод қилиш, шартли ҳукм қилиш; жазони ўташдан муддатидан олдин шартли озод қилиш; жазони енгилроғи билан алмаштириш асослари киради.

Жазодан озод қилишнинг объектив асослари табиат ва жамиятдаги ўзгаришлар туфайли юзага келади. Уларга жазони ижро этиш муддати ўтиб кетганлиги муносабати билан жазодан озод қилиш; касаллик ёки меҳнат қобилиятини йўқотиши оқибатида жазодан озод қилиш асослари мисол бўлади. Аралаш тури объектив ва субъектив омиллар ўз ичига олиб, объектив, жамиятдаги ўзгариш амнистия акти қабул қилинганлиги бўлса, субъектив афв этиш шахснинг муайян жазо муддати ўтаганлиги ва ижобий хулқ-атвори туфайли жазодан озод қилинганлиги сабабли амнистия акти ёки афв этиш асосида жазодан озод қилиш жазодан озод қилишнинг аралаш турига киради[4].

Мутахассислар томонидан, шунингдек қилмишга боғлиқ ҳамда шахсга боғлиқ бўлган ҳолатларга кўра жазодан озод қилишнинг асослари ҳам фарқланади.

Қилмишга боғлиқ бўлган ҳолатларга кўра жазодан озод қилиш жазони ижро этиш муддати ўтиб кетганлиги муносабати билан ҳамда амнистия акти ёки афв этиш асосида жазодан озод қилиш асослари киради.

Шахсга боғлиқ ҳолатларга қуйидагилар киради: шахснинг ижтимоий хавфлилик хусусиятини йўқотиши муносабати билан жазодан озод қилиш; шартли ҳукм қилиш; жазони ўташдан муддатидан олдин шартли озод қилиш; жазони енгилроғи билан алмаштириш; касаллик ёки меҳнат қобилиятини йўқотиши оқибатида жазодан озод қилиш; айбдорнинг чин кўнгилдан пушаймон бўлганлиги муносабати билан жазодан озод қилиш.

Шахсга боғлиқ бўлган ҳолатларга кўра жазодан озод қилишнинг асосларига тўхталиб, айтиш керакки, шахснинг ижтимоий хавфлилигини йўқотиши муносабати билан жазодан озод қилиш Жиноят кодексининг 70-моддасида жиноят содир этган шахс агар иш судда кўрилаётган вақтгача шароит ўзгарди ёки шахс намунали хулқи, меҳнатга ёки ўқишга ҳалол муносабати билан ўзини кўрсатиб, ижтимоий хавфлилигини йўқотди деб эътироф этилса, суд уни жазодан озод қилиши мумкинлиги белгиланган.

Ушбу қоида Жиноят кодексининг 65-моддасида назарда тутилган жавобгарликдан озод қилиш турларидан фарқли равишда, ишни судда кўрилаётган вақтда шароитнинг ўзгарганлиги ёки жиноят содир этган шахс намунали хулқи, меҳнатга ёки ўқишга ҳалол муносабати билан ўзини кўрсатганлиги билан шартланади [5].

Ушбу моддага асосан жазодан озод қилиш учун қуйидаги иккита шарт бажарилиши лозим:

- ишни судда кўрилаётган вақтда шароитнинг ўзгарганлиги бўлса;
- жиноят содир этган шахснинг хулқи намунали тарафга ўзгарганлиги, меҳнатга ёки ўқишга ҳалол муносабатда бўлаётганлиги исботланиши зарур.

Алоҳида судларда жиноят ҳуқуқи соҳасидаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатларнинг ўзгарганлиги, қилмишни декриминализация қилади деб қарор қабул қилишади. Шу нарсага қўшилиш мумкинки, воқеадаги қилмишни ягона декриминализация қилувчи нарса, қилмишни жиноят эканлигини бекор қилувчи қонун қабул қилиниши, лекин у ҳали кучга кирмаганлигидир. Ушбу ҳолатдагина шахс содир этган қилмиши шароит ўзгарганлиги туфайли ижтимоий хавфлилигини йўқотди, деб жазодан озод қилиниши мумкин [6].

Айбдор ўз қилмишига амалда пушаймон бўлганлиги муносабати билан жазодан озод қилишда эса шахс илгари ижтимоий хавфи катта бўлмаган ёки унча оғир бўлмаган жиноятни иштирокчиликда содир этганидан кейин юқоридаги шартлар асосида фаоллик кўрсатиши шахсни илгари содир этган жиноятлари учун жазодан озод қилиш мумкинлигини англатади [5].

Шартли ҳукм қилишда шахсга нисбатан озодликдан маҳрум қилиш, интизомий қисмга жўнатиш, хизмат бўйича чеклаш ёки ахлоқ тузатиш ишларига жазоларидан бири тайинланиб, лекин уни ўтамаслиги белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигига кўра шартли ҳукм қилиш “жазодан озод қилиш”нинг тури ҳисобланади. Бироқ, айрим МДХ давлатлари жиноят қонунчилигида мазкур

ҳолат жазо тайинлаш бобининг таркибида кўрсатилган [7]. Шундан келиб чиққан ҳолда шартли ҳукм қилиш жазодан озод қилишнинг бир тури сифатида қараш нотўғри тушунча ҳисобланади.

Жазодан озод қилишнинг кейинги тури сифатида шартли ҳукм қилиш (ЖК 72-моддаси) ҳисобланади. Шартли ҳукм қилиш Жиноят кодексининг 72-моддасида белгиланган. Шартли ҳукм қилиш шахсга жазо тайинлаб, уни реал ижро этмаган ҳолда суд қилишни англатади. Шартли ҳукм қилишда маҳкумга аниқ жазо тайинланади ва синов муддати белгиланади ҳамда синов муддати давомида синов шартларини бузган ҳолатда тайинланган реал жазони ижро этиш шартли юклатилади [5].

Жазодан озод қилишнинг аралаш турларига шартли ҳукм қилиш (ЖК 72-модда), жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилиш (ЖК 73-модда) жазони енгилроғи билан алмаштириш (ЖК 74-модда) киради. Чунки, жазодан озод қилишнинг ушбу турлари ҳам шахсга боғлиқ ҳамда қилмишга боғлиқ бўлган ҳолатларга кўра жазодан озод қилинади.

Судья ЖК 72-моддаси билан ҳукм қилишда ушбу модда 1-қисмида кўрсатилган жазолардан бири ўрнига 1 йилдан уч йилга қадар синов муддати тайинлайди ва муайян мажбуриятларни юклайди. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2006 йил 3 февралдаги “Судлар томонидан жиноят учун жазо тайинлаш амалиёти тўғрисида”ги 1-сонли қарорининг 35-бандига кўра ЖК 72-моддасининг олтинчи қисмига мувофиқ, агар шартли ҳукм қилинган шахс синов муддати давомида суд томонидан унга юклатилган мажбуриятларни бажармаса ёхуд жамоат тартиби ёки меҳнат интизомини бузганлиги учун унга маъмурий ёки интизомий таъсир чораси қўлланилган бўлса, суд бундай шахснинг хулқи устидан назорат олиб боровчи орган тақдимномасига биноан жазонинг шартлилигини бекор қилиб, ҳукмда белгиланган жазони ижро этиш тўғрисида қарор қабул қилишга ҳақли [8]. Шу билан бирга, содир этилган ҳуқуқбузарликнинг хусусияти ва муайян ҳолатларни, маҳкумнинг шахси ва синов муддати давомидаги хулқ-атворида доир маълумотларни ҳисобга олиб, суд шартли ҳукмни аслича қолдириш тўғрисида қарор қабул қилиши мумкин.

Маҳкум ушбу қоидага мувофиқ синов муддати давомида суд томонидан унга юклатилган мажбуриятларни ўз вақтида бажарса, синов муддати муваффақиятли ўтади. Агарда юклатилган мажбуриятлар бажарилмаган тақдирда, ҳукмда белгиланган жазо масалан, озодликдан маҳрум қилиш, ахлоқ тузатиш ишлари, интизомий қисмга жўнатиш, хизмат бўйича чеклаш жазоларини ўташ лозим бўлади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ефремова Ирина Алексеевна Понятие, признаки, основания и виды института освобождения от наказания // Вестник СГЮА. 2018. №1 (120). // URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-priznaki-osnovaniya-i-vidy-instituta-osvobozhdeniya-ot-nakazaniya>.
2. Рустамбаев М.Х. Жиноят ҳуқуқи. II том.-Т.: “ILM ZIYO”, 2011.
3. Бохан А.П., Хачатрян С.С. Классификация видов и оснований освобождения от наказания// Юрист-Правовед. - Москва, 2014. -№.
4. Сверчков В.В. Основания освобождения от уголовной ответственности и (или) наказания: Система, законодат. регламентация, эффективность применения. авт. дисс... кан.юр. наук. - Нижний Новгород, 1997.
5. Kabulov R., Otajonov A. A. va boshq. Jinoyat huquqi. Umumiy qism. -Т.: O'zbekiston Respublikasining IIV Akademiyasi, 2012.
6. Костылева О.В. Освобождение от наказания в связи с изменением обстановки: современные тенденции правоприменения// Библиотека криминалиста. Научный журнал. Москва, 2013. -№ 2.
7. Бабаян, С. Л. Освобождение от отбывания наказания: проблемы и пути совершенствования / С. Л. Бабаян // Уголовно-исполнительное право. – 2018. – Т. 13(1–4), № 3.
8. Ўзбекистон Республикаси Олий суди Пленумининг 2006 йил 3 февралдаги “Судлар томонидан жиноят учун жазо тайинлаш амалиёти тўғрисида”ги 1-сонли қарори. // <https://lex.uz/docs/1455976>